

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ” –
БЛАГОЕВГРАД
ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ГЕРМАНИСТИКА И РОМАНИСТИКА”

ЯНА СЛАВЧЕВА МАНОВА-ГЕОРГИЕВА

**ТИПОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА
ПРОЗВИЩНИТЕ ИМЕНА В БЪЛГАРСКИ И
АНГЛИЙСКИ ЕЗИК**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане
на образователната и научна степен „доктор”
Общо и сравнително езиковедие /съпоставително езиковедие/

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
доц. д-р Антоанета Михайлова

РЕЦЕНЗЕНТИ:
проф. дн Васил Райнов
доц. д-р Елисавета Бояджиева

Благоевград
2017

Дисертационният труд на тема „**Типологична характеристика на прозвищните имена в български и английски език**“ е обсъден и предложен за публична защита на заседание на Катедрата по германистика и романистика при Филологически факултет към ЮЗУ „Н. Рилски” – Благоевград на 31.10.2016 г. с протокол №7.

Дисертацията се състои от увод, основна част, заключение, бележки, списък на литературните източници, библиография и приложения. Основната част съдържа три тематично обособени глави. Общият обем на изследването е 195 страници, от които 7 страници библиография. Приложенията са 4 на брой.

Защитата на дисертацията ще се проведе на 19.01.2017 г. от 11.00 часа в зала 1412, I УК на ЮЗУ Неофит Рилски, бул. „Иван Михайлов” № 66, Благоевград.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в кабинет 470, I УК на ЮЗУ „Н. Рилски”, бул. „Иван Михайлов” № 66, Благоевград.

Обща характеристика на дисертационния труд

Актуалност на темата

Личните имена, прякорите и прозвищата във всеки език са интересна и дискуссионна тема. Независимо за кой език става въпрос, имената представляват интерес от изследователска гледна точка.

При превод от един на друг език винаги се забелязва една уклончивост и нерешителност как да се подходи към дадено име, дали да се преведе, какво да се преведе, как да се предаде. Що се отнася до прякорите и прозвищата, още повече трудности се срещат при решението на преводача до каква степен трябва да се запази автентичността на прякора или прозвището, дали да се преведе или да се транскрибира / транслитерира, как да се подходи чисто графично при предаване на прякори и прозвища от изходния към приемащия език.

Интересът към настоящата проблематика се породи вследствие на многобройните проблеми, свързани с предаването на лично име, прякор или прозвище при прав и обратен превод от български на английски език. При задълбочен анализ на семантичната им мотивираност се вижда, че имената всъщност са носители на смисъл толкова голям колкото и всяка друга дума в дадено литературно произведение. Затова проследяването на значението на имената в английския и в българския език е актуално, защото имената съдържат послания, които носят допълнителна семантична информация.

Данчев (2001) постулира, че областта, в която почти няма системни съпоставителни анализи, е ономастиката. Ономастиката пък е тясно свързана с фонетиката и фонологията, граматиката, етимологията, социолингвистиката, психолингвистиката,

лингвокултурологията и редица други лингвистични области, което прави изследването интердисциплинарно.

Предмет и цел на изследването

Предмет на настоящото изследване са личноименната система, прякорите и прозвищата в българския и английския език и техните преводни еквиваленти.

За да се вникне по-дълбоко в значението на името, трябва да се вземат предвид етимологията и скритата му символика. Особен интерес представлява начинът за предаването на „говорещи“ имена от един език в друг. Терминът „говорещо“ име е заимстван от Влахов / Флорин, като те класифицират тези имена и предлагат варианти за тяхното предаване в приемащия език. Характерни черти на „говорещите“ имена според тях са наличието на вътрешна форма, т.е. името трябва да притежава качества на нарицателно име, характеристика на определен персонаж, място или ситуация. Друг отличителен белег на този тип имена е т.нар. *алюзивност*, или имената, които предизвикват алюзии с други имена, като например напомнят за други фолклорни или литературни герои, или са имена-компоненти от пословици и поговорки. Тези антропоними могат и да притежават своеобразна фонетична форма, която да подпомогне изграждането на комичен ефект (Флорин / Влахов, 1990: 233).

Целта на настоящия дисертационен труд е да се направи съпоставителен анализ на личноименната система и типологията на прякорите в българската и английската литература в определен времеви отрязък. Изследването се развива в следните насоки:

1) съпоставителен анализ на личноименната система в българския и английския език;

2) съпоставителен анализ на типологията на прякорите и прозвищата в двата езика;

3) количествен анализ на корпусен материал на двата езика;

4) обобщена типологична характеристика на прозвищните имена в английския и в българския език.

Основната **хипотеза** в настоящия труд е, че скритите послания, които са заложени в художествените текстове от втората половина на XIX в. и началото на XX в., са носители на културна идентичност, ценности и традиции. Послания се крият не само в текста като единно цяло, но и в личните имена на литературни герои, които в литературните произведения често са символни и несъмнено семантично мотивирани. Те играят съществена роля в литературата и чрез разкриване на символиката им читателят може по-лесно да се доближи до възприятието за даден герой. В случаите, когато символиката и характерните черти на героите са част от името и то е ясно символно значение или към него има прикрепен прякор, който хвърля светлина върху физическа или личностна характеристика на героя, образът става по-ярък, а ролята му в дадено произведение – по-разбираема.

Задачи на изследването

За целите на настоящия дисертационен труд следва да бъдат изпълнени следните **задачи**:

1) При анализа на личноименната система в двата езика и двете култури, които са във фокуса на изследването, да се опишат начините за именуване в традициите на българската и на английската култура, като се сравнят и разграничат обичаи и практики;

2) При анализа на типологията на прозвищните имена да се проследи в диахронен план значението и

възникването им в двете култури, начинът и честотата им на използване в миналото и днес;

3) При анализа на корпусния материал:

а) да се опише количественото съотношение при използването на прозвищни имена;

б) да се разграничат семантично категориите прозвищни имена;

в) да се направи обобщена семантична категоризация на прозвищните имена в българския и английския език;

г) да се направи съпоставителен анализ при използването на лични имена с ясна символика;

д) да се проследят начините на предаване на лични имена от изходния към приемащия език;

е) да се направят изводи до каква степен номинативната символика е запазена в приемащия език;

4) Да се предложи вариант за типологична класификация на прозвищните имена, както и на личните „говорещи“ имена в разглежданите произведения в българската и в английската литература;

5) В случай на липса на превод на прякор или прозвище да се предложи вариант за превод.

Методи на изследването

При подготовката и разработването на настоящия дисертационен труд са използвани следните **методи**:

1. **Дескриптивен метод** при представянето и коментирането на данните от изследването на корпуса от примери, както и при въвеждането на личноименните традиции в двата езика.

2. **Контрастивен метод** при качествения и количествения анализи на ексцерпирания материал, така че да се очертаят приликите и разликите при използването на

прякори, прозвища и „говорещи“ имена в разглежданите произведения.

3. **Количествени статистически методи** при обработката на данните от корпусния материал, както и при процеса на дефиниране на фреквентността на употреба на прякорите, прозвищата и „говорещите“ имена в българския и в английския език.

Корпус на изследването

Изследването се основава на корпус от примери („говорещи“ имена, прякори и прозвища) от оригинални текстове на български и на английски език от четирима автори, които са творили в относително един и същ времеви отрязък – втората половина на XIX в. и началото на XX в.

Преводният корпус, който служи за инструмент на анализа, се състои от изследвани 19 произведения на Иван Вазов, Йордан Йовков, Уилям Текери и Чарлз Дикенс, като обемът на обработените литературни произведения възлиза на около 1000 страници за всеки автор. Приблизително еднаквият брой страници за всеки един от авторите осигурява възможност за сравнение и прави количественото съпоставително изследване на имената и прякорите / прозвищата в двата езика по-надеждно. От всички изследвани произведения са ексцерпирани 1409 лични и фамилни имена, 397 „говорещи“ имена и 288 прякори и прозвища, заедно с преводните еквиваленти на прякорите и прозвищата, както и начините за предаване на личните и фамилни имена. При някои от произведенията на Иван Вазов и Йордан Йовков, поради липсата на преводен корпус, се предлагат варианти за превод на прякорите и прозвищата. Изследваните произведения са следните:

- „Нова земя“ от Иван Вазов
- „Под игото“ от Иван Вазов
- „Немили-недраги“ от Иван Вазов
- „Чичовци“ от Иван Вазов
- „Кардашев на лов“ от Иван Вазов
- „Нора“ от Иван Вазов
- „Неотдавна“ от Иван Вазов
- „Митрофан и Дормидолски“ от Иван Вазов
- „Старопланински легенди“ от Йордан Йовков
- „Ако можеха да говорят“ от Йордан Йовков
- „Вечери в Антимовския хан“ от Йордан Йовков
- „Песента на колелетата“ от Йордан Йовков
- „Приключенията на Гороломов“ от Йордан Йовков
- „Жетварят“ от Йордан Йовков
- „Чифликът край границата“ от Йордан Йовков
- „Приключенията на Оливър Туист“ от Чарлз Дикенс
- „Посмъртните записки на клуба Пикуйк“ от Чарлз Дикенс
- „Панаир на суетата“ от Уилям Текери
- „Книга за снобите“ от Уилям Текери

Съдържание на дисертационния труд – структура и обем

В **увода** на дисертационния труд (сс. 4 – 14) са формулирани предметът на изследването; актуалността на темата; целите, задачите и методологията на изследването; основната хипотеза и изложението на структурата на труда.

Глава I. Личните имена в български и английски език

Първа глава (сс. 14 – 42) представя различните личноименни традиции в българския и в английския език, заедно с категоризациите при личните и фамилните имена в двата езика. Предлагат се различни дефиниции на термините **лично и фамилно име** и се представят техните характеристики. Освен на личноименните традиции се прави преглед и на онези части от известните теории на превода, посветени на спецификите на предаването на имена от един език на друг, тъй като корпусният материал включва и преводни еквиваленти.

Когато се засяга въпросът за личноименните традиции, Виденов (1996) Селимски (2006), Чолева-Димитрова (2008) и др. дефинират термина **лично име** и разглеждат традициите при именуване в българската именна традиция. Що се отнася до категоризацията на личните имена, Иванова / Радева (2005), Радева (2011), Илчев (2012) и др. ги разделят на две основни групи: пожелателни и защитни. Пожелателни са онези имена, в които е заложена идеята името да предвещае съдбата на новороденото. Те се категоризират както следва: имена за живот и здраве (Живко, Живка, Здравко, Камен, Каменка); имена за род и семейство (Братан, Лозена); имена за успех в живота (Първан, Вида, Велик, Велика, Виктория, Виктор); имена за сила и храброст (Страхил, Бойко); имена за качества от характера (Веселин, Рада, Радко, Драга); имена за телесна хубост (Руси, Бела, Румен).

Защитни са онези имена, в които са вплетени езическите вярвания в „магическата сила на словото“ (Илчев 2012: 14). Поради проблеми с детската смъртност и многобройните раждания в миналото, родителите избирали имена, които да „защитават“, да „запазят“ тяхната рожба.

Към категорията на тези имена спадат Найден / Найда, Доста, Запрян и др.

Радева изтъква, че в защитните имена се търси и открива неразривната връзка между човек и име, като „човекът носи ‚отговорност‘ пред него (името)“ (Радева 2011: 36). Тя разделя защитните имена на подгрупи. Едната е свързана с предпазването на личността, т.е. персоналнозащитно име, а другата – защитаваща семейството, т.е. фамилнозащитно име. Примери за персоналнозащитни имена могат да бъдат Пъдьо, Пижо, Сипко, Огньо и др. Те се използват с идеята да служат като противодействие срещу опасност, съдържаща се в семантиката на самото име. (Радева 2011: 38).

Към фамилнозащитните имена Радева отнася Запрян, Достан, Опро и др., като етимологията на имената е същата като при Илчев (Радева 2011:43).

Илчев разглежда и друга категория имена – преосмислени. Те са заети от други народи и култури и са изменени така, че да се приобщят към българската култура. Такива имена, например, са Мико, Мишо, Христо / Христина, Тодор / Теодора / Тодора. В наши дни това приобщаване не е необходимо, тъй като много родители кръщават децата си, избирайки директно чуждото име.

Чолева-Димитрова (2013) също отбелязва, че все по-често се налага тенденцията хората да предпочитат и да прибягват до чужди или видоизменени български имена, като подчертава, че чуждото звучене на името е от значение за избора на родителите.

Илчев (2012: 34) посочва за начална поява на **фамилните имена** в българския език XIX в.

Преди този период фамилните имена всъщност са служили само като пояснение към личното име. Разпространена практика била прякорите да играят ролята на фамилни имена. За да звучат по-официално, фамилните имена първоначално не се членували – Димо Грънчар,

Христо Крушар и др. (Илчев 2012: 35), а по-късно са суфигксирани като Димо Грънчаров и др.

През XVIII и XIX в. при фамилените имена се среща суфигксът *-оолу / -оолу*, заемка от турски, който означава „син“ (Нецова 2014: 83). От средата на XIX в. се наблюдава явлението личното име да заема мястото на фамиленото. Пример за това са имена като Трендафил Слави, Никола Момчил и др. (Илчев 2012: 35). Това вероятно се дължи на факта, че фамиленото име е белег за родова идентичност и човекът е предпочитал да се идентифицира по-често с фамилията си, отколкото с личното си име, което е характерно за родовото общество, каквото е българското в този момент.

Интересно явление, нехарактерно за нашия век, е липсата на суфигсация на фамиленото име при жените. В наши дни женското фамилено име завършва обикновено на *-ова, -ева, -ска*, докато в миналото Мария Иванова е била Мария Иванов.

Според Нецова основните категории фамилените имена произлизат от антропоними (Адамов, Василев); топоними (Македонски, Стремски); названия на топографски особености на обитавания регион (Тупавичарски, Бистришки); физически и психически характеристики на личността (Гърбов, Добрев) и образувани от други източници (Нецова 2014: 83).

Данчев категоризира фамилените имена по професия (Воденичаров, Зидаров, Коларов); показващи физическа характеристика (Гърбов, Беловеждов); свързани с място (Тупавичарски, Чирпанлиев) и фамилените имена по произход (Кунин, Ивановски) (Данчев 2001: 195 и сл.).

Прави се разграничение и между понятията „фамилено“ и „родово“ име. Това, което отличава фамиленото от родовото име е, че родовото име е морфологично маркирано за множествено число със суфигкса *-ци*, например Ивановци вместо Иванови,

Стояновци вместо Стоянови. В съвременния български език родовите имена са запазени като имена на селища, напр. Куцаровци, Бранковци, Игнатовци, Мирчовци и много други (Балкански / Цанков 2010).

Личните имена и в английския език могат да се разделят на няколко групи. Първата голяма група обединява лични имена със символно значение в етимологичен план (George (земеделец), Thomas (близък), Calvin (плешив)). Втора е групата на пожелателните (Faith (Вяра), Victoria (Победа), Daisy (Маргарита)), а третата – на защитните (Joseph (Йосиф), Mary (Мария), David (Давид)). Съществуват и имена, които произлизат от фамилни с цел да се запази името през поколенията, такива от попкултурата, както и имена на литературни герои.

Кристъл (1989) категоризира личните имена в английския език като: отразяващи определена физическа характеристика (Kevin (handsome at birth – означава „красив по рождение“)); отнасящи се до времето и мястото на раждане, както и до определена дейност (Barbara (foreign – значението на думата е „чужд, чуждестранен“)); отразяващи реална или пожелателна характеристика (Peter (rock – скала (предполага носителят на името да е силен и здрав като скала, въпреки че това име има и библейско значение)); отразяващи чувствата на родителите (Amy (loved – обичана)); религиозни имена (Joseph, Joan); имена на растения, скъпоценни камъни и естествени елементи (Susan (lily – лилия)); лични имена, които първично са били фамилни (Baron, Beverly); имена, имащи определена лингвистична структура, която се забелязва при по-честата им поява. Представки като *la-*, *de-*, *sha-* са типични афро-американски елементи – Latisha, Shakira, Ladonna. Съществуват също и имена, образувани чрез суфиксация: *-ene*, *-ette*, *-ice*, напр. Marlene, Charlene и др., както и имена, които според автора, са с неясен произход (Antony, Belinda).

Що се отнася до второто име, в английската култура и традиция съществуват различия в сравнение с българската. Българите имат строго установена традиция второто име да е бащиното. За разлика от българската, второто име в английската култура, обаче, има съвсем различна функция. То е независимо от първото. Второто име в английската култура може да бъде фамилно име, име на почитан роднина, може да показва културна принадлежност, но това име е лично избрано от родителите или носителя му на по-късна възраст и те влагат своите виждания и предпочитания при избора му. То не е задължително свързано с който и да е от родителите, както е в българската именна традиция, а всъщност е второ лично име (Уитиком 1947). Ясно трябва да се подчертае, че в английската личноименна традиция понятието *second name* не съвпада с българското понятие *бащино име*, т.е. – те не са сравними категории.

Фамилните имена във Великобритания се появяват около XIII в. Уикли (1914) и Уитиком (1947) ги разглеждат като: приемани; фамилни имена, които носят в състава си произхода или местоживеенето на предците; отразяващи професия или обществено положение или произлезли от прякори.

Личните имена се изследват традиционно в рамките на ономастиката. Когато обаче става въпрос за превод на антропоними, обхващащи и „говорещите имена“, инструментите на анализ задължително трябва да включват елементи от теорията на превода и от други дисциплини като философия, етимология и др.

Лингвистите, специалисти по **теория на превода**, по-скоро разглеждат имената като значещи единици, предаващи значение и носещи символика, имена които могат да спомогнат за по-доброто възприемане на даден преводен корпус. И тъй като името по презумпция не се превежда, а се предава чрез транскрипция или

транслитерация, тогава може да се говори само за превод на прякори или обяснение на значението на името под линия. За теорията на превода и превода на личните имена се говори в трудовете на Найда (1964), Нюмарк (1988) и др. Найда разглежда процесите при превод от един на друг език, като неговите разсъждения са косвено свързани с предаването на имена. Според него, за да се достигне до дълбоката структура, езикът и културата на приемащия език трябва да се изучават, а това отнема много време. Найда подчертава, че в превода не е важно „какво“ се съобщава, а „как“ се съобщава, т.е. най-важен е начинът на предаване на даден текст от изходния в приемащия език (Найда 1964: 90). Това има пряка връзка с процесите, през които се преминава, когато преводачът се сблъска с име, което е с „прозрачно“ значение и е съществено за интерпретацията на дадено литературно произведение.

Нюмарк отбелязва, че докато във френския и в италианския език имената понякога целенасочено се превеждат, в английския това не е обичайна практика (Нюмарк 1988: 35). Под предаване на имена Нюмарк има предвид процеса на транскрипция и транслитерация, тъй като за него терминът *предаване (transference)* представлява предаване на думи от изходния в приемащия език като преводен процес (Нюмарк 1988: 91).

В края на първа глава се обобщават личноименните традиции в българския и в английския език. Осъществява се също и контрастивен анализ при разглеждане на категоризацията и законовите разпоредби при личните и фамилни имена в двата езика. Общото между двете личноименни традиции се крие в основната категоризация на личните имена. И в двете култури се наблюдава разделяне на защитни и пожелателни имена, като в английската култура съществува и още една категория – имена с непрозрачно значение. Произходът на защитните имена е идентичен при двата езика, докато при

пожелателните имена се откриват известни разминавания. В английската личноименна традиция се срещат имена, посочващи време и място на раждане, такива, отразяващи реална характеристика на референта, имена, отразяващи чувствата на родителите, както и имена, произлизащи от наименования на скъпоценни камъни и естествени елементи. В българския език изследователите не разграничават такива категории.

Припокриват се категориите лични пожелателни имена, водещи началото си от физическа характеристика, професия, пожелателна характеристика, растения и др.

Вторите имена и в двете култури присъстват в именуването, но между тях има съществена разлика. Докато в българския език и култура то е пряко свързано с родителите на детето, в английския език второто име присъства често като инициал след личното име и се избира от родителите или от индивида, като то няма пряка връзка с техните имена.

Забелязват се различия в периода на възникване на употребата на фамилните имена в двете култури. Английските фамилни имена датират от XIII в. (Уикли 1914), докато в българската култура наличие на фамилни имена се забелязва около средата на XIX в. (Илчев 2012). Преди да се появят фамилни имена в българската култура, наред със собственото име на човека стои прякор, което обяснява пошироката употреба и честота на прякорите в разглежданите произведения. Що се отнася до категоризацията на фамилните имена, и в двете култури се наблюдават фамилни имена, произлизащи от лични имена, професия, местоположение или произход и произлезли от прякори. Нецова (2014) отделя и фамилни имена, произлезли от физическа или психологическа характеристика на личността, категория, по-скоро характерна за типологизацията на прякорите.

Глава II. Прякорите в български и английски език

Втора глава (стр. 45 – 58) разглежда характеристиките на прякорите и прозвищата в българския и в английския език. Тук се дефинират и обобщават термините **прякор**, **прозвище** и **псевдоним**.

Кръстева (2000), Манолова (2005), Селимски (2007), Ковачев (1987) и др. дефинират термина **прякор**, като авторите се обединяват около схващането, че прякорът е част от социалния живот на българина и неизменно присъства в неговото ежедневие. Той се предава от поколение на поколение, в нередки случаи замества дори и личното име и служи за идентификатор на характерни черти и отличнителни белези. Прякорът по-често е негативно характеризиращ, тъй като, както посочва Селимски: *„...той е насочен предимно към отрицателните качества, прояви, свойства на носителя, заслужаващи пренебрежение, достойни за подигравка и порицание“* (Селимски 2007:17).

Във втора глава се прави разграничение и между термините **прякор** и **прозвище**, като се обръща внимание, на факта, че прозвището е с неутрална конотация за разлика от прякора. Виденов посочва, че прозвището е *„вид добавъчно, неофициално име, често натоварено с отношение, което е свързано с някаква представа“*. (Виденов 1996: 41), но това отношение е по-скоро неутрално.

В тази глава се представят и различни типологизации на прякорите в българския език (Балкански / Цанков (2010), Манолова (2005), Илчев (2012)) и др., като тук се определя и отправната типологизация за нуждите на дисертационния труд – тази на **Николай Ковачев (1987)**.

При него прякорите се разделят на шестнадесет категории, както следва: *физически качества и външни признаци* (Гърбушко, Бързака); *психически черти в характера* (Сърцето, Мишката); *професия и служба* (Грънчаря, Монтьора); *семеини отношения* (Генко Гинкин); *социално и икономическо положение* (Бея, Царя); *идейно-политически убеждения* (Комуниста, Татовец); *религиозни представи и длъжности* (Атеиста, Попа); *пребиваване в чужди страни* (Американеца, Германеца); *случки в живота* (Боримечката); *предпочитания към хранене и ястия* (Салатата, Пилето); *облекло и дрехи* (Алафрангата); *военна служба и въоръжения* (Генерала); *битови предмети и съоръжения* (Печката, Черпака); *аналогии с животни* (Вълка, Мишката); *асоциации с растения и цветя* (Маргаритката) и *асоциации с бележити личности* (Елвиса).

В тази глава се предлагат и дефиниции на английските термини прякор (*nickname*), псевдоним (*pseudonym*) и прякор / прозвище (*sobriquet*).

Уикли (1914) разделя прякорите в английския език, които впоследствие често остават като фамилни имена, на: *фамилни имена, показващи родствена връзка, които по-късно се превръщат в прякори* (Constance (от Cuss – cousin (братовчед))); *прякор, даден във връзка с външен предмет, асоцииран с даден човек* (Bracegirdle (breeks-girdle – колан на панталон)); *физическа особеност* (Beard (брада), Chinn (брадичка)); *от клетви, заклинания, които вследствие на честата употреба се асоциират с определен човек* (Обикновено такива имена съдържат *Господ* в името (Godheft – Господ да помага)); *прякори, произлезли от фрази* (Shakespeare (shake – разклащам; speare – копие)); *по местоположение* (Woods (гори)); *прякори от прилагателни имена* (Тази група е доста обширна и Уикли я поставя като основна група прякори (Curtis – courteous – мил и внимателен), прилагателни от

френски произход (Bell/ Veal – lebel – хубав, красив), цветове (Burnett – brown – кафяв) и др.) и **прякори, произлезли от животни или птици** (Bird (птица), Best (от Beast – звяр), Fish (риба)).

Като обобщение може да се каже, че в българския и английския езици прякорите са част от личноименната система на езика, те носят информация за характера, професията или други специфики на носителите им. В английската терминология, *nickname* включва *прякор* и *умалително име*, деривиран от личното име, докато в българския език терминът *прякор* може да включва *прозвище*, но не и *умалително име*. Разлика се открива също и в това, че в българския език съществува разграничение между *прякор* и *прозвище*, т.е. има разделение на неутрална и отрицателна конотация на използваното допълнително име, а в английския език такова разграничение липсва.

Изследваната литература показва, че в българския език се открива по-голямо разнообразие на категории. Най-голям брой категории присъстват при Николай Ковачев с 16 групи прякори, докато в английския език се открива един модел за типологизация с девет категории – този на Уикли.

Глава III. Анализ на прякорите и имената в литературата

Трета глава (стр. 59 – 140) е най-обширна, тъй като е посветена на анализа на преводния корпус. Изследването се осъществява, следвайки принципите на контрастивния анализ, като се позовава на преводен корпус от литературни произведения от четирима автори. В началото на трета глава се излага мотивировката за избора на автори, а именно, че избраните четирима автори за изследването (Иван Вазов, Йордан Йовков, Чарлз Дикенс и Уилям Текери) са представители на едно и също литературно течение – реализъм. Те създават забележителни произведения със запомнящи се персонажи като внимателно подбират имената на героите си, използват символиката, за да разкрият връзката между името, прякора или прозвището, което допълва характера на всеки герой.

За целите на дисертационния труд са ексцерпирани лични и фамилни имена, прякори и прозвища от 19 произведения на четиримата автори, като обемът на обработените литературни произведения възлиза на 1000 страници за всеки автор. От всички изследвани произведения са ексцерпирани 1409 лични и фамилни имена, 397 „говорещи“ имена и 288 прякори и прозвища.

Тъй като изследването се базира на преводен корпус, са изследвани преводните еквиваленти на прякорите, както и начините за предаване на личните и фамилни имена. При произведенията на Иван Вазов и Йордан Йовков, които не са превеждани на английски език, предлагам варианти за превод на прякорите и прозвищата.

В хода на изследването се проследява фреквентността при употребата на прякорите и

прозвищата в разглежданите произведения. Анализът на преводния корпус проверява кои категории прякори присъстват в разглежданите произведения, има ли наличие на прозвища, процентното отношение прякор / прозвище – име без семантична натовареност – „говорещо“ име.

Анализът на имената в произведенията на всеки един от четиримата автори завършва с обобщаване на резултатите от направеното изследване и извеждане на заключения за честотата и вида на използваните имена, прякори и прозвища. Разглеждат се начините на предаване на имената, предлагат се варианти на превод при прякорите и прозвищата.

Вземайки под внимание анализираниите в дисертационния труд произведения от българските автори Иван Вазов и Йордан Йовков, се прави заключението, че и при двамата се наблюдават сходни тенденции по отношение на прякорите и прозвищата. В процентно отношение, най-голям брой ексцерпции се наблюдават при имената без символно значение (63,5%), следвани от прякорите и прозвищата (26,5%). От тях „говорещите“ имена са 8,5%, като при Йовков се наблюдава и наличие на умалителни имена, които са относително малко и възлизат на около 1,5%.

При типологизацията на прякорите в произведенията на Иван Вазов и Йордан Йовков се установява, че най-голям брой прякори при Вазов отразяват физическа или психологическа характеристика. При Йовков физическата категория е на второ място, а най-голям е броят на прякорите, отразяващи професия и служба. Не е изненадващ фактът, че следващата по честота типологична характеристика е свързана с личностни качества на референта. По-малко на брой и по-разнообразни са останалите групи прякори.

При Иван Вазов се среща по-пълно припокриване на категориите прякори с типологията на Николай

Ковачев, която служи за отправна точка в изследването. Като приносен момент към настоящото изследване може да се определи разделението на *особености в характера и социално поведение* и *психически черти в характера*, както и разграничението между *професия / служба и поприще*, което се наложи в процеса на анализ. Обособява се и нова категория – *размяна на социалните роли между мъжа и жената*. Анализът на материала налага първоначалната категория *по местоположение* да се разшири и с въвеждането на понятието *националност* като се преформулира в категория *прякори по местоположение и националност*.

При превода на прякорите преводачите използват два модела:

1) Собственото име на героя се предхожда от прилагателно име, отразяващо черта от характера;

2) Собственото име на героя е последвано от модификатор.

При превода на някои от прякорите, отразяващи физическа характеристика на референта, прякорът представлява задпоставено прилагателно име, предшествано от определителен член, изпълняващо функцията на модификатор на името като напр. *Niko the Tall*, *Atanas the Lame* и др. по правилата на английския словоред. При част от прякорите предлагам транслитерация на прякора и обяснение в бележка под линия, тъй като смятам, че при превод част от значението, вложено в него би могло да се загуби.

При анализа на имената, прякорите и прозвищата в произведенията на Чарлз Дикенс и Уилям Текери, се очертаха няколко **изводи**.

В английската литература за възрастни не е обичайно авторите да използват прякори и прозвища за характеризиране на героите си. Това те постигат посредством символни имена, които съдържат в

значението си идеята за качествата на определен персонаж. Именно поради това процентът на „говорещите“ имена в английската литература, и в частност при изследваните в дисертационния труд автори е 28,25 %, на фона на 5,5% прякори и прозвища, което е почти два пъти по-голяма честотност на употреба на „говорещи“ имена в сравнение с българските изследвани произведения и автори. Имената без семантична натовареност са 62,25%, от които в „Книга за снобите“ на Текери 16% от пресонажите са реални личности, при които естествено не може да се говори за преднамерено търсена от автора именна символика.

Важно е да се отбележи, че най-голям процент прякори в изследваните английски произведения са регистрирани в „Приключенията на Оливър Туист“ на Чарлз Дикенс. Това вероятно се дължи на факта, че в това произведение Дикенс описва живота на ниските слоеве на Викторианска Англия, които, за разлика от аристокрацията, използват прякори или прозвища вместо имената си във всекидневната си комуникация.

При семантичния анализ на имената със символно значение се забелязва наличие на нова категория – *особености в характера и социално поведение*. Най-представителна е извадката в тази категория при Уилям Текери. Общо взето, няма разминавания при категоризиране на „говорещите“ имена и при двамата английски автори.

Преводачите на произведенията използват традиционния метод на транскрипция за предаване на личните и фамилни имена от изходния към приемащия език, и само в малобройни случаи се прибегва до превод на име. Прякорите и прозвищата естествено са преведени. Много добър подход при имената със символно значение се наблюдава при превода на „Книга за снобите“, където преводачът обяснява всяко „говорещо“ име в бележка под

линия. Това е начинът, по който символността на името се разкрива и смисълът му става ясен за читателя.

Изводи и заключения

В раздела **Изводи и заключения** (с. 141 – 149) се очертава обобщената картина за личноименните традиции в двата изследвани езика с разграничаване на традициите и показване на допирните им точки. Направени са изводи отнасящи се до всяка от главите в дисертационния труд, като обобщените резултати от количествения и качествения анализ са представени както следва:

1. Имената в разглежданите произведения без ясна семантична натовареност са почти равни в процентно отношение с разлика от 1% в полза на българския език;

2. Корпусният анализ показва, че в английския език се наблюдават два пъти повече „говорещи имена“ в сравнение с тези в българския език. В английските произведения бяха открити 25% „говорещи“ имена, докато в българските те са само 10,5%;

3. Прякорите и прозвищата в българския език са 26,5%, а в английския – 18%.

В английската литература се срещат повече семантично натоварени имена, докато българските автори предпочитат употребата на прякори и прозвища за типологизиране на персонажите си. В изследваните произведения от английската литература са представени образи от по-висшите прослойки на обществото, където прякорите не са често срещано явление. Едно от обясненията защо в българската литература се наблюдават повече прякори и прозвища вероятно се дължи на факта, че описаните социални прослойки принадлежат към по-нисшите обществени кръгове. Друга разлика в типологиите на двата езика е, че в българския език

относително лесно може да се разграничат прякори от прозвища, докато в английския това не се наблюдава.

Вследствие на анализа и извеждането на типологизацията на прозвищните имена в двата езика се налага и обособяване на отделна категория – тази на „говорещите“ имена със същите подкатегории както и прякорите / прозвищата, тъй като тя е почти толкова важна и несъмнено пряко свързана със семантичната натовареност на името спрямо образа на един или друг персонаж.

След анализ на етимологията на **прякорите и прозвищата в българската литература** се обособяват следните категории прякори:

1. Психически черти в характера
2. Местоположение и националност
3. Особености в характера и социално поведение
4. Поприще / професия и служба
5. Физически качества и външни признаци
6. Случки в живота
7. Предпочитания към хранене и ястия
8. Семейни отношения
9. Религиозни представи и длъжности
10. Военни титли и въоръжения
11. Аналогии с животни
12. Асоциация с растения и цветя
13. Социално и икономическо положение
14. Размяна на социалните роли между мъжа и

жената

При прякорите и прозвищата в българската литература се обособява категория, която липсва при Николай Ковачев. Това е категорията отразяваща **особености в характера и социално поведение**. Тази категория се обособи поради разликата ѝ с категорията *психически черти в характера*. При новата категория

говорим повече за поведенчески спецификации, не толкова за залегнали в характера на референта особености.

В английската литература категориите за прякори и прозвища са:

1. Психически черти в характера
2. Поприще / професия и служба
3. Физически качества и външни признаци
4. Случки в живота
5. Характерна особеност на носителя
6. Религиозна принадлежност и длъжности
7. Алюзия
8. Особенности в характера и социално поведение

Въпреки по-ограничения брой прякори в английската литература се забелязва нова категория, която не се открива в изследваните произведения в българската – тази на **образите, алюзиращи с герои от други произведения.**

При типологизирането на „говорещите“ имена отново се позоваваме на категориите, които предлага Николай Ковачев. От съществено значение, обаче, е наличието на шестнадесет, но леко видоизменени категории.

Наблюдава се липса на категории в българската литература, като например *религиозни убеждения, военни титли и въоръжения*, но пък изпъкват нови категории като *характерна особеност на носителя, асоциация с цветове, облекло и дрехи, идейни убеждения и вярвания, асоциация с храни*. Като се имат предвид различните категории на прозвищните имена в двата езика, **обобщената типология на прозвищните имена в българския и в английския език** може да се представи както следва:

- Психически черти в характера
- Местоположение и националност
- Особенности в характера и социално поведение

- Поприще / професия и служба
- Физически качества и външни признаци
- Социално положение
- Случки в живота
- Предпочитания към хранене и ястия
- Семейни отношения
- Религиозни представи и длъжности
- Военни титли и въоръжения
- Аналогии с животни
- Асоциация с растения и цветя
- Размяна на социалните роли между мъжа и жената
- Алюзия
- Социално положение

Що се отнася до начините на предаване на имената и прякорите / прозвищата от изходния в приемащия език, подходът, който се използва от преводачите при анализираните автори и произведения е следният:

1. Транслитерация за всички имена от българските произведения в английския превод;
2. Транскрипция при имената в английските произведения в българския превод;
3. Превод на прякорите и прозвищата и при двата езика в разглежданите произведения.

Исключения от горепосочените техники за предаване на имена и прякори / прозвища правят единични случаи на заместване на името на референта с професия (*Mr. Law Grutter* – съдия, който представя себе си като „Моето име е законът) при Дикенс, и акцентирание върху физическа характеристика (*Mrs. Whiskerington* – 2-жа Уискерингтън-Мустакатчова) при Текери.

При превод на прякорите и прозвищата и в двата езика се разчита не само на семантичната обусловеност на

прякора или прозвището, но и на пряката връзка на персонажа с името.

Наблюдават се и няколко подхода при предаване на прякори:

1. При предаване на физически белег на референта преобладава употребата на прилагателни имена в атрибутивна позиция при превода на прякора / прозвището (*Колчо Слепецът – Blind Kolcho; Никола Узуна – Tall Nikola* и др.).

2. При предаване на професии прякорът се въвежда с определителен член и съществително име в постпозиция спрямо личното име, напр. *Сяро барутчията – Syaro the Powdermaker*.

3. Когато прякорът / прозвището показва местоположение, се използват два основни начина на превод – определителен член и националността на референта (*Московецът – The Muscovite*) или въвеждане на местоположението с помощта на предлог, като цялата фраза функционира като несъгласувано определение, напр. *Недю Клисуреца – Nedyu of Klisura*. Прякори с такава морфосинтактична структура се срещат само в българските произведения.

Не на последно място се обръща внимание на приложенията към имената на определени персонажи. В изследваните преводи на произведения от българската литература в три случая откриваме два конкурентни варианта за предаване на предпоставени приложения: напр., *сестра* се превежда буквално като *sister* или се замества от транслитерираната форма *gozpozha*. Вторият случай е *баба*, в който се наблюдава конкуренция между два преводни еквивалента – *mother* и *granny*. В изследваните преводи на английските произведения на български език се забелязва еднократно заместване на *miss* с *госпожа* или обратно. При сравнителния анализ на изследваните произведения се вижда, че при предаване на

имена и прякори / прозвища граматичната структура на изходния език не може да се запази в приемащия език.

Библиография към автореферата

Балкански, Тодор/ Цанков, Кирил (2010): Енциклопедия на българската ономастика, Фабер

Виденов, Михаил (1996): Към антропонимните проблеми на някои нови имена (социо-лингвистичен опит за анализ) // Ономастично и етнолингвистично пространство на езика. Т. 1. Велико Търново

Влахов, Сергей/ Флорин, Сидер (1990): Непреводимото в превода, Наука и изкуство, София

Данчев, Андрей (2001): Съпоставително езикознание – теория и методология, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ София

Илчев, Стефан (2012): Речник на личните и фамилни имена у българите, БАН, София

Иванова, Недялка / Радева, Пенка (2005): Имената на българите, Абагар, Велико Търново

Ковачев, Николай (1987): Честотно тълковен речник на личните имена у българите, изд. Д-р Петър Берон, София

Кристъл, Дейвид (1989) = Crystal David: The Cambridge Encyclopedia of the English Language, Cambridge

Кръстева-Благоева, Евгения: Прякорите: социални употреби, www.nbu.bg/PUBLIC/IMAGES/File/departments/.../Priakorite.pdf (страницата последно посетена на 15.05.2016 г.)

Манолова, Галина (2005): Прякорите – ситуации на възникване, Електронно списание LiterNet, 23.10.2005, № 10 (71)

Найда, Юджийн (1964) = Nida Eugene: Toward a science of translating, Brill, the Netherlands

Нецова, Милена (2014): За английските и българските фамилни имена, мотивирани от лични антропоними, Български език 61(2014), 4, 82-88

Нюмарк, Питър (1988) = Newmark Peter: A textbook of Translation, Pearson Education Limited, China

Радева, Пенка (2011): Личното име – между традицията и съвременността, Велико Търново

Ръсел, Бертран (1905) = Russell Bertrand: On Denoting, Mind, New Series, Vol. 14, No. 56, Oxford University Press on behalf of the Mind association

Селимски, Людвиг (2006): Етюди по българска антропонимия – Лични имена, Университетско издателство “Св.св. Кирил и Методий“, Велико Търново

Селимски, Людвиг (2007): Изследвания по българска антропонимия. Фамилни и лични имена и прозвища, Университетско издателство “Св.св. Кирил и Методий“, Велико Търново

Уикли, Ърнест (1914) = Weekley Ernest: The Romance of names, E.P.Dutton & Company, New York

Фреге, Готлоб (1952) = Frege Gottlob: On Sense and Reference, eds. Translations from the philosophical writings of Gottlob Frege

The Oxford Dictionary of English Cristian Names (1947), Elizabeth Gidley Withycombe, Oxford University Press

„Проф. д-р Анна Чолева-Димитрова: След 20 - 30 години все по-трудно ще се разпознаваме като българи, ако съдим само по имената си“ <http://www.focus-news.net/opinion/0000/00/00/23331/> (страницата последно посетена на 10.10.16 г.)

Справка за приносните моменти в дисертационния труд

1. Дисертационният труд е първото систематично изследване на типологизацията на прозвищните имена в английския и в българския език от гледна точка на начините на образуване и честотата на употреба, базирано на представителен преводен корпус от 4188 ексцерпции от двата изследвани езика.

2. За първи път се предлага контрастивен анализ на прозвищните имена в българския и в английския език като се използва преводен корпус от представители на едно литературно течение, творили по приблизително едно и също време.

3. След изследване на преводния корпус се предлага обобщена типологизация на прозвищните имена в българския и в английския език.

4. Анализът на разгледаните произведения потвърждава обособяването на отделна категория „говорещи“ имена, която може да допринесе за по-ясното разбиране на идеята и характера на всеки персонаж в дадено литературно произведение.

5. При типологизацията на прозвищните имена в българския език се обособяват нови категории – *особености в характера и социално поведение; размяна на социалните роли между мъжа и жената.*

6. В резултат на семантичния анализ се стига до извода, че категорията прякори по местоположение може да се обогати и да се нарече *по местоположение и националност.*

7. Установява се, че символните имена и прякорите принадлежат към различни стилистични слоеве на езика. Докато имената, включително и „говорещите“, са част от именната система на книжовния език, прякорите са

характерни за разговорната реч и са по-често срещани в по-ниските регистри.

8. На база на проведения семантичен анализ се стига до извода, че „говорещите“ имена в английската литература изпълняват същата функция като прякорите и прозвищата в българската.

9. Предлага се нов методологичен подход при анализа на езиков материал, като съществуващите теоретични принципи се обогатяват на база на резултатите от анализа на преводен корпус.

Списък с публикации по темата на дисертацията:

1. **Manova-Georgieva, Yana (2012):** The Textual Environment of the Personal Names” // *Analyses*, SWU Press (181 – 188)

2. **Manova-Georgieva, Yana (2012) :** Sociocultural Aspects of Name Transformation in Translation” // *Реторика и Комуникации (Rhetoric and Communication) брой 4* <http://rhetoric.bg/socio-cultural-aspects-of-name-transformation-in-translation>

3. **Manova-Georgieva, Yana (2013):** What’s in a Name? A Review of Proper Names in The English Translation of Yordan Yovkov’s ‘Legends of Stara Planina’. // „*Времената отлитат, написаното остава*“ (сборник посветен на доц.д-р Ани Леви), НБУ-София (25-34)

4. **Manova-Georgieva, Yana, Apostolova, G. (2013):** Names and Avatars in Transcending Identities. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, том 13 (662-682)

5. **Manova-Georgieva, Yana (2013):** The Mastery of Name Giving in Literature – An Overview of Two Editions of the English Translation of Ivan Vazov’s “Under the Yoke”. // Научните трудове на Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски”, том 51, кн.1, СБ.Б. (71-88)

6. **Манова-Георгиева, Я. (2015):** Имена-символи, прякори и прозвища през призмата на лингвистиката (преглед на "Немили-недраги" от Иван Вазов) // *Лингвистиката: история, предизвикателства, перспективи*", в чест на 80-годишнината на проф. д-р Иван Кочев, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград (263-269)

7. **Manova-Georgieva, Yana (2016):** Name choice and symbolism in literature - an overview of William Thackeray's "The Book of Snobs". // *International Scientific and Practical Conference "World Science" Dubai, UAE* (29-32).